

засівалося кашкою чи дятлинкою, осянкою або березкою, медяною, горобиним горошком для годування влітку худоби на зелені та для сіна; 4) прагне він, щоб були наповнені в нього ляхи ріпою, морквою, пастернаком, свіжою капустою, буряком і земляними яблуками скільки для домашнього споживання і продажу, стільки і для годування худоби взимку; 5) щоб збудовані були гарні, теплі й сухі для худоби стайні, щоб вона взимку не страждала від холоду, вітру і сирості, стоячи на відкритому повітрі. Таким чином, худоба, яка доглядається і зберігається, крім того, що поповнює садиби своїх господарів і влітку і взимку достатньою кількістю молока, вершків, гарного масла і сиру, а ще й доставляє їм чимало гною для удобрення виснажених нив; 6) такий розсудливий господар безперечним правилом ухвалює собі, щоб не бути жадібним, і тому він утримує завжди таку кількість худоби, яка відповідає його силам” [3, 141-142].

Михайло Єгорович Ліванов прожив коротке, але яскраве життя (помер у 1800 р.), зробивши значний внесок у розвиток сільськогосподарської науки. Він був ширим патріотом своєї Батьківщини, про що свідчать його слова: “Втішаю себе у тому, що я скільки-небудь услужив милій Вітчизні”.

1. Назаренко И.И. Видный русский агроном М.Г.Ливанов // *Земледелие*. – 1954. – № 1. – С. 111-113; Ливанов Михаил Георгиевич: *Краткая биографическая справка // Свиноводство*. – 1981. – № 11. – С. 39; *История городов и сел Украинской ССР: Николаевская область*. – К.: Гл. ред. УСЭ, 1981. – С. 166; Давиденко В. *Основположник отечественной зоотехнии // Земля и люди*. – 1991. – 27 сентября. – С. 5; Иванов А. «Утешаю себя в том, что я сколько-нибудь услужил любезному Отечеству» // *Сеятели и хранители: Очерки об известных агрономах, почвоведрах, селекционерах, генетиках, экономистах-аграрниках; отрывки из документов, научных статей, воспоминаний: В 2-х кн. Кн.1*. – М.: Современник, 1992. – С. 134-148; Ливанов Михаил Григорьевич // *Николаевцы, 1789-1999: Энцикл. словарь*. – Николаев: МП «Возможности Киммерии», 1999. – С. 202; Ливанов М. *О земледелии, скотоводстве и птицеводстве / Вступ. статья Н.Кулиша*. – Николаев, 1999 (репринт. изд. 1799 г.). – 202 с.; Михаил Георгиевич Ливанов // О.Ф.Ковалева, В.П.Чистов. *Очерки истории культуры Южного Прибужья от истоков до начала XX века*. – Кн. 1. – Николаев, 2000. – С. 131-133; Ливанов Михайло Григорович (1751-1800) // *Корифей української науки*. – Миколаїв: Тетра, 2000. – С. 89-92
2. Крючков Ю.С. *История Николаева от основания до наших дней*. – Николаев, 1996.
3. Ливанов М. *О земледелии, скотоводстве и птицеводстве / Вступ. статья Н.Кулиша*. – Николаев, 1999 (репринт. изд. 1799 г.).
4. // *Морской сборник*. – 1855. – № 11.

В. М. Мойсієнко

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ ТА ГРОМАДСЬКО-ПОЛІТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ О. О. РУСОВА

Відновлення української державності, процеси державотворення, пошук шляхів формування нового суспільства на основі принципів демократизму та загальнолюдських цінностей, інтеграція українського суспільства у світове співтовариство висувають перед українською історичною наукою нові завдання. Громадсько-політична функція історичної науки спрямовується на формування національної

свідомості українського народу шляхом відтворення його прагнення до свободи, створення власної держави, розвитку культури як синтезу надбань власного та сусідніх народів. Найважливішим тут є пошук у спадщині українського народу духовно-естетичних начал – стрижню його розвитку. Для конкретної історіографічної практики це означає повернення нашим сучасникам забутих або спотворених імен історичних діячів та подій.

Пропоновану статтю присвячено одній з таких постатей – Олександрові Олександровичу Русову – відомому діячеві українського національного руху, невтомному трудівникові на ниві земської статистики, знавцю української етнографії, фольклористики та філології.

Дослідження життя і громадсько-політичної діяльності О. О. Русова було розпочато І. Житецьким [1], М. Грушевським [2], С. Русовою [3], В. Науменком [4]. Праці зазначених дослідників дозволили у загальному плані з'ясувати роль та місце О. Русова в українському національному русі.

Протягом тривалого періоду окреслена проблема не була пошанована у вітчизняній історичній науці. І лише завдяки подвижницькій діяльності А. Катренка [5], М. Рудька [6] вийшли в світ ґрунтовні розвідки, присвячені політичній та науковій діяльності Олександра Русова. Окремі аспекти досліджуваної проблеми висвітлено в працях сучасних науковців С. Світленка [7], М. Палієнко [8], Н. Петрук [9] та ін. У 2003 р. О. Рахно [10] захищена кандидатська дисертація, присвячена науковому доробку та громадсько-політичному життю О. О. Русова.

Проте, на нашу думку, необхідно розширити поле дослідження, реконструювати маловідомі та переглянути відомі події життя і наукової, суспільної діяльності О. О. Русова з огляду на сучасний стан розвитку українського суспільства та рівень історичних знань.

О. О. Русов народився 7 лютого 1847 р. у Києві в сім'ї військового лікаря, росіянина з Костроми. Змалку Олександр допитливо придивлявся до людей, які його оточували, – українців, – захоплювався красою їхніх пісень, народною поезією. Це пошанування і любов до українського народу зберіг на все життя, вони керували його працею та визначали сутність політичних поглядів.

Ще навчаючись у гімназії (1857–1864 рр.), О. Русов активно залучається до громадського життя. Він є свідком подій, пов'язаних із загальним піднесенням суспільно-політичного руху кінця 50-х – початку 60-х рр. XIX ст. “У цей період, – писав Олександр Русов, – добре вивчивши географію Європи й Росії, я вже знав, як розселені слов'янські племена і три руські народності, іноді був присутнім під час суперечок студентів про те, чи потрібна українська література і для чого; знав, що є гурток, який видає книги українською мовою, прозвані тоді за малий обсяг “метеликами”, що з цих книжок у нашій гімназії навчають дітей, які розмовляють по-українськи, у т. зв. недільній школі” [11, 44].

У період навчання в Київському університеті (1864–1868 рр.) О. О. Русов зближується з діячами українського національного руху, зокрема з М. П. Драгомановим. Вони залучають його до діяльності в галузі етнографії, що лише й було можливим у

тодішній задушливій атмосфері реакції після придушення польського повстання 1863 р.

Після закінчення університету Олександр Олександрович протягом року вчителює в м. Златополі на Чигиринщині, а із серпня 1869 р. уже працює в Києві. Він викладає російську словесність у Києво-Подільській прогімназії. Згодом – грецьку мову і російську словесність у 1-й гімназії.

70-ті роки XIX століття позначилися піднесенням революційно-демократичного руху та пожвавленням діяльності українських громад. Повний сил і енергії О. О. Русов із головою поринув у діяльність Київської громади. Він виконує найрізноманітніші доручення й завдання: переписує від руки українські історичні пісні та думи, які громадівці хотіли видати, бере участь в укладанні словника української мови.

П. Г. Житецький у листі до М. П. Драгоманова писав: “Переписування дуже просунулось, описано близько 120 аркушів, тобто майже більше половини. Історичні примітки розпочаті. Ми з Русовим склали план покажчика технічних, художніх засобів мови, але виконання цього плану буде можливе лише тоді, коли з’явиться перша коректура” [12, 97].

Систематично О. О. Русов поглиблює свої знання зі славістики, бажаючи стати спеціалістом у цій галузі, про що довідуємося з листів П. Г. Житецького до М. П. Драгоманова [12, 112-113].

У лютому 1873 р. в Києві розпочав свою діяльність Південно-Західний відділ Російського географічного товариства, що було визначним здобутком української прогресивної громадської думки. “Цей відділ відіграв величезну роль, він розбудував національну свідомість багатьох млявих, пригнічених українців, він витворив фанатиків фольклору та етнографії, таких як Новицький з Катеринослава, Манжура з Харківщини. Його праця захоплювала всі верстви громадянства. Наче якась ціла національна течія побігла по Україні разом із товстими зшитками, записаними українськими народними піснями та казками, з’явилися перші бруньки нової національної свідомості” [3, 154].

Разом із П. П. Чубинським О. О. Русов розробляє, друкує і розсилає на місця коротку програму для збирання статистичних і етнографічних даних. Відділ налагодив сталі контакти з національними товариствами багатьох слов’янських народів, статистичними комітетами, археографічними комісіями, земськими управами, університетами та іншими громадськими й науковими осередками. Жвава діяльність членів відділу була підтримана українським суспільством, що виявилось у надходженні на рахунок організації значної кількості дарунків та пожертв. Така широка підтримка дала можливість прововоді відділу заснувати власні бібліотеку та музей. Уже за три місяці діяльності Південно-Західного відділу до них надійшло 405 томів книжок та 888 предметів [1, 34].

Восени 1873 р. він пише біографію і готує репертуар відомого кобзаря Остапа Вересая, а М. В. Лисенко записує мотиви його дум і пісень. 28 вересня на засіданні Відділу вони виголосили свої реферати про кобзаря, які були надруковані й одержали премії Російського географічного товариства.

У 1874 р. – до середини 1875 р. О. О. Русов перебуває у Петербурзі, де продовжує учителювати,

вивчати славістику, водночас підтримуючи постійні зв’язки з Київською громадою та Південно-Західним відділом.

У травні 1875 р. Олександр Русов їде до Праги з метою видати “Кобзар” Т. Г. Шевченка у 2-х томах. До другого тому ввійшли поезії, які царська цензура категорично заборонила друкувати. На кошти громадівців “Кобзар” було видано під наглядом О. О. Русова. Перший том вийшов 5-тисячним тиражем, і майже весь тираж О. О. Русов переправив в Україну, примірники другого тому перевозили нелегально [13].

Втім, за тих історичних умов навіть зовнішньо лояльне культурництво об’єктивно мало потаємний опозиційний зміст і нерідко сприяло роз’ясненню тих чи інших соціальних і політичних питань. Так, за свідченням С. Ф. Русової, російський народник М. П. Макковєєв дивувався, як її чоловік, діяч “Старої Громади”, О. О. Русов, “не чіпаючи ніколи політики і не маючи на думці ні одного народницького завдання, в бесідах з селянами одними своїми статистичними цифрами роз’яснював болючі для них аграрні питання” [7, 16].

1876 р. був дуже важливим у житті та діяльності О. О. Русова: у центрі його наукових інтересів і практичної роботи стає статистика; починаються безперервні мандри по Україні, викликані специфікою праці, а також вказівками царської адміністрації.

Спочатку О. О. Русов працює у нововідкритому статистичному відділенні Чернігівської губернської земської управи. Разом із П. П. Червїнським, В. Є. Варзаром та іншими розробляє програму статистичного опису губернії [14], а потім бере участь у її практичному здійсненні, в результаті чого з’явилася праця “Труды статистического отделения при Черниговской губернской земской управе” (Чернигов, 1877). Того ж року вийшли з друку описи Чернігівського і Борзенського повітів [15]. Названі праці стали наріжним каменем чернігівського типу статистики, прогресивного як щодо методики, так і спрямованості [16].

Особливістю чернігівської статистики було те, що тут вивчали паралельно господарства селян і приватних власників та досліджували їхню взаємодію. Крім того, чернігівські статистики застосовували і порівняльний метод – зібрані дані порівнювали з результатами попередніх ревізій та переписів [17, 27]. Крім того, їм належить пріоритет у “складанні таблиць, у яких господарства групувались не за поселеннями або станами, а за економічними ознаками (розмір наділу, кількість робочих душ, худоби і т.п.); ці ознаки потім комбінувались і давали можливість не тільки пізнати становище предмета, що вивчається, але й з’ясувати собі його причини” [18, 384].

Поява видань статистичного відділу занепокоїла великих землевласників, адже своїми матеріалами вони викривали механізм експлуатації селянства. Почалася боротьба проти статистичних робіт у губернії, й у січні 1878 р. статистичне відділення було ліквідовано. Це сталося тому, що в Чернігівському земстві, одному з найліберальніших не тільки в Україні, але й у Росії, діяли і праві, консервативні сили, які весь час намагалися протидіяти будь-яким прогресивним починанням, вбачаючи в них “революційну пропаганду” [19, 2-11].

Ніжинська повітова земська управа в 1879 р. запросила вченого зробити на договірних засадах

статистично-економічний опис повіту і надрукувати його. Цей опис О. О. Русов видав у Києві наступного року. Російське географічне товариство нагородило автора золотою медаллю [20].

Завершивши роботу над описом Ніжинського повіту, О. О. Русов знову лишився без заробітку. Та друзі допомогли, включивши його до складу археологічної експедиції, що проводила розкопки на Кавказі. Незабаром він повертається з Кавказу до Києва і в 1881 р. стає неофіційним редактором газети "Труд", що виходила близько півтора року.

Недовзі, у 1882 р. Херсонське губернське земство запросило О. О. Русова провести статистичні роботи. Херсон – Одеса (1883 р.) – Єлисаветград (травень 1883 – січень 1885 рр.) і знову Херсон (1885-1889 рр.) – головні віхи подальшого життєвого шляху статиста. Постійні роз'їзди, різноманітні описи і роздуми над нескінченними рядками цифр вщерть заповнюють дні. Результати цих досліджень викладено в ряді ґрунтовних праць [21].

Незважаючи на перенавантаженість, О. О. Русов усе ж знаходить час для спілкування з ученими, діячами культури та освіти, цікавиться історією, археологією. Так, разом із листом до В. Б. Антоновича (1882 р.) він надсилає повідомлення про обстежені ним городища, кургани й могили в Прилуцькому повіті на Херсонщині [22], в іншому листі розповідає про своє перебування в с. Білозерці (під Херсоном) на місці розкопок двох курганів, які проводив землевласник Г. Л. Скадовський [23].

О. О. Русов не залишає співпрацю з громадівцями. У травні 1883 р. він вступає до Єлисаветградської громади. Громадівці виявляли турботу про примноження популярної літератури українською мовою з метою розповсюдження її серед народних мас. Пізніше притягнуті до окремого політичного дізнання "про українофільський гурток", вони на допитах не приховували цього напрямку своєї діяльності. Олександр Русов прямо заявив слідчим, що "співчуває малоросійській літературі", а тому, незважаючи на зайнятість по роботі, брав участь у написанні українською мовою популярної книжки з політичної економії [24].

Як "політично неблагонадійному" О. О. Русову було заборонено проживати в Херсонській губернії, й у 1889 р. він переїздить до Харкова. Тут опрацьовує матеріали, необхідні для написання огляду 25-річної діяльності харківських земських установ, проводить оцінний перепис міста [25]. Часто зустрічається із науковцями і прогресивною інтелігенцією, зокрема, з Д. І. Багалієм, М. Ф. Сумцовим, О. Я. Єфіменко, О. О. Потєбнею, турбується про поповнення книжкового фонду міської громадської бібліотеки [26].

Своє повторне перебування на Чернігівщині (1894-1898 рр.) дослідник увінчав двотомною підсумковою працею [27].

У 1899 р. О. О. Русов отримує посаду завідуючого статистичним бюро Полтавського губернського земства. Тут йому доводиться виконувати різноманітні завдання: удосконалення поточної статистики, оцінні описи повітів і міст, організація подвірного перепису губернії [28].

30 серпня 1901 р. громадськість України відзначила 25-річний ювілей статистичної діяльності О. О. Русова. Йому вручили альбом із привітаннями від друзів, серед яких були відомі діячі культури М.

Л. Кропивницький, Марія Заньковецька, І. К. Тобілевич, Олена Пчілка та інші [16, 257]. Не встигли роз'їхатися гості, як у будинку Русових жандарми зробили обшук. Наступного року, коли на Полтавщині прокотилася хвиля селянських рухів, завжди "підозрілому" О. О. Русову запропонували, з повеління міністра внутрішніх справ В. К. Плеве, залишити не тільки "пределы Полтавской губернии, но и Малороссии".

О. О. Русов вимушений був їхати до Петербурга. У 1903-1908 рр. він працює там статистиком у страховій компанії "Надежда", бере участь у роботі "Вольного экономического общества" [29]. Цей період позначився особливо цілеспрямованою громадською діяльністю вченого, що мала на меті в основному сприяти здобуттю українським народом національних і політичних прав, поліпшенню економічного становища мас.

З 1909 р. О. О. Русов викладає статистику в Київському комерційному інституті [30, 314-315]. Того ж року в Києві виходить у світ дуже цінна його праця "Краткий обзор развития русской оценочной статистики". Незважаючи на слабке здоров'я, учений брав активну участь у громадській діяльності, зокрема очолював статистично-економічну комісію при історичній секції УНТ в Києві.

У червні 1915 р. тяжко хворий О. О. Русов відпочивав у Вінниці, у вересні поїхав до Саратова, куди евакуювався комерційний інститут. 8 жовтня 1915 р. Олександра Олександровича Русова не стало. Поховали його в Києві на Байковому кладовищі, недалеко від могили батька.

1. Житецький І. Південно-Західний відділ Російського географічного товариства у Києві: З приводу 50-річчя його закриття в 1876 р. // Україна. – 1927. – №5.
2. Грушевський М. С. Движение политической и общественной мысли в XIX в. – СПб., 1907.
3. Русова С. Мої спомини (1861 – 1879) // За сто літ. – 1928. – № 2.
4. Науменко В. П. А. А. Русов // Украинская жизнь. – 1916. – №2.
5. Катренко А. М. Олександр Олександрович Русов (До 120-річчя з дня народження) // Український історичний журнал. – 1967. – №2.
6. Рудько М. П. Революційні народники на Україні (70-ті роки XIX ст.). – К., 1973.
7. Світленко С. Українські громади другої половини XIX – початку XX ст. (особливості ідеології та діяльності) // Київська старовина. – 1998. – №2.
8. Палієнко М. Київська Стара громада у суспільному і науковому житті України (друга половина XIX – початок XX ст.) // Київська старовина. – 1998. – №2.
9. Петрук Н. П. Південно – Західний Відділ Російського Географічного Товариства в суспільно-політичному русі України у другій половині XIX ст.: Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2002.
10. Рахно О. Я. О. Русов у науковому і громадсько-політичному житті (друга половина XIX – початок XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук. – Х., 2003.
11. Русов А. Как я стал членом "Громады" // Украинская жизнь. – 1913. – № 10.
12. Архів Михайла Драгоманова. Листування Київської Старої Громади з М. Драгомановим (1870 – 1895). – Варшава, 1937-1938. – Т. I. – С. 97.
13. Русов О. Спомини про праґеське видання "Кобзаря" // Україна. – 1907. – №2.
14. Програма статистического изучения Черниговской губернии. – Чернигов, 1876.
15. Матеріали для оценки земельных угодий, собранные экспедиционным способом статистическим отделением

- при Черниговской губернской земской управе. – Т. 1: Черниговский уезд; Т. 2: Борзенский уезд. – К., 1877.
16. Лобода І. С. З історії статистико-економічної думки на Україні у 70–90-х рр. ХІХ ст. – К., 1961.
 17. Рахно О. Я. Олександр Русов – дослідник українського пореформеного села // Український селянин. – Черкаси, 2001. – Вип. 3.
 18. Русов А. Областное начало в земской статистике. – СПб., 1886.
 19. Центральный державный архив у Києві (далі – ЦДАК). – Ф. 1191. – Оп. 2. – Спр. 225.
 20. Русов А. А. Нежинский уезд. Статистико-экономическое описание с проектами оценки недвижимых имуществ уезда. – К., 1880.
 21. Херсонский уезд (статистико-экономическое описание). – Херсон, 1890; Несколько выводов из статистических трудов по Черниговской и Херсонской губерниях // Сборник Херсонского земства. – 1888. – № 8.
 22. Інститут рукописів Національної бібліотеки України ім. В. Вернадського (Далі – ІР НБУВ). – Ф. III. – Спр. 66998.
 23. ІР НБУВ. – Ф. III. – Спр. 66999.
 24. ЦДАК. – Ф. 419. – Оп. 1. – Спр. 419.
 25. Русов А. Харьков по переписи 1892 г. // Харьковский земский сборник. – 1893. – Вып. 7.
 26. ІР НБУВ. – Ф. III. – Спр. 8094.
 27. Русов А. Описание Черниговской губернии. – Чернигов, 1898-1899. – Т. 1-2.
 28. Сводный сборник по статистическому описанию Полтавской губернии 1882-1889. – Полтава, 1890.
 29. Русов А. А. Доклад в статистической подкомиссии императорского Вольного экономического общества по вопросу о введении преподавания статистики в средних учебных заведениях // Труды императорского Вольного экономического общества. – 1903. – № 1-2.
 30. ЦДАК. – Ф. 1235. – Оп. 1. – Спр. 726.

І. Б. Василик

АГРАРНІ ПРОЕКТИ КОСТЯ ЛЕВИЦЬКОГО

В умовах економічного розвитку сучасної України все більшого значення набуває аналіз агропромислового комплексу та становища українського селянства в контексті аграрної історії. Тому на сьогоднішній день доцільно і актуально провести ряд комплексних досліджень з аграрної політики і прослідкувати становище українського селянства від найдавніших часів до сьогодення. Досліджуючи аграрну історію, не можна обійти увагою діяльність у цьому напрямі провідного політичного діяча Східної Галичини, юриста, економіста й кооператора – Костя Левицького. Ще з студентської лави Львівського університету і далі, перебуваючи на різних політичних та громадських посадах, він, у першу чергу як юрист, завжди відстоював інтереси українського селянства. Перебуваючи на посаді голови українських фракцій Віденського парламенту і Галицького крайового сейму, Кость Левицький і його однодумці виступали на захист простого населення і були авторами різного роду законопроектів, в яких окремими параграфами формулювали заходи, спрямовані на покращення становища селян.

Окремої праці, яка б виствітлювала діяльність Костя Левицького як захисника селянських інтересів, немає. Про заходи, спрямовані на захист селянства, тих установ і організацій, керівником яких був К.

Левицький, ми можемо довідатися з фондів Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (Ф. 440, 581), тогочасної преси (зокрема газети «Свобода») і праць самого К. Левицького. У висвітленні цього питання вагомим місцем посідають праці К. Левицького, де проаналізовано соціально-економічні процеси, принципи відбудови і розвитку села, а також подано чіткі рекомендації та поради стосовно питань ведення торгівлі й сільськогосподарських робіт й загалом питань, що найбільше цікавили простого селянина.

Ця, так би мовити, теоретична спадщина К. Левицького, послужила фундаментом у подальшій розробці ним і його однодумцями ряду вимог, запитів і законопроектів стосовно становища українського селянства. Тому метою цієї статті є аналіз теоретичної і практичної спадщини К. Левицького стосовно соціально-економічного становища сільського населення Східної Галичини кінця ХІХ – початку ХХ ст.

Характеризуючи діяльність Костя Левицького на ниві аграрної історії, необхідно відзначити, що у своїх працях він намагався теоретично пояснити простому українському населенню зміст економічних реформ, які проводив уряд Австро-Угорщини, а також сутність змін і поправок до чинного законодавства. Проте Кость Левицький був ще й практиком і свої теоретичні розробки стосовно покращення господарсько-економічного становища селян намагався втілювати в законопроекти сеймових і парламентських фракцій. Особливо цікавими є перші книги Костя Левицького на економічно-правову тематику. Всі політичні й економічні перетворення, які відбувалися в Австро-Угорській монархії в цілому і у Східній Галичині зокрема, Кость Левицький пояснював українцям через свої книжки. Однією з перших була робота «О правах і повинностях в громаді» (1886–1889 роки), в якій він пояснював українцям їхні законні права про громадські обов'язки щодо налагодження культурно-освітнього та економічного життя в сільських громадах [1, 1]. У своїх книгах К. Левицький дає цінні практичні поради: як закладати каси позичкові і ощадні, створювати крамниці, правильно торгувати тощо, – які мали велике теоретичне і практичне значення для українського населення. Прикладом цьому є його книга «Про каси позичкові разом з статутом товариства каси позичкової Власна поміч», в якій опубліковано поради щодо заснування позичкових кас. Автор пропонує механізм створення позичкових кас, доводить їхню доцільність. На його думку, саме у такій касі кожен житель може взяти під невеликий відсоток певну суму грошей на власні потреби і виплатити цей кредит вчасно і без збитку. На наш погляд, це були перші кредитні установи та ощадкаси на селі, передвісники банків та кредитних союзів [2, 11–12]. Не менш важливими є поради К. Левицького стосовно отримання нерухомого майна при його примусовому продажу з аукціону. Тут він пояснює, як і в кого краще купувати нерухомість, права власника на нерухомість і зобов'язання щодо її використання [3, 2]. З 2 серпня 1892 року в Австро-Угорщині було введено в обіг нові металеві гроші, які повинні були замінити існуючі. Щоб запобігти непорозумінням, які